

Avoimen tieteen kansallinen strategiaryhmä
Tieteellisten seurain valtuuskunta

Avoimen tieteen kansallisen strategiaryhmän kommentointipyyntö (28.1.2019)

Turun yliopiston lausunto: Avoimen tieteellisen julkaisemisen kansallinen strategialuonnos

Avoimen tieteen kansallinen strategiaryhmä on pyytänyt tutkijoita, tutkimusorganisaatioita ja muita tutkimuksen toimijoita kommentoimaan luonnosta Avoimen tieteellisen julkaisemisen kansalliseksi strategiaksi. Kommentoitavana on ollut luonnoksen kaksi ensimmäistä osaa: strategiset periaatteet ja strategiset tavoitteet.

Turun yliopisto on 31.tammikuuta 2019 pyytänyt tiedekuntia kommentoimaan luonnosta 18. helmikuuta mennessä. Tiedekunnat ovat itse voineet päättää, millä tavoin organisoivat kommentoinnin tiedekunnan sisällä. Kommentteja on pyydetty myös Turun yliopiston kirjastolta. Turun yliopiston tutkimusneuvosto, jonka jäseniä ovat eri alojen menestyksekkäimmät Turun yliopiston tutkijat, on 25. helmikuuta käsitellyt strategialuonnoksen kommentointia kokouksessaan Tutkimusedellytykset-yksikön tekemän valmistelun pohjalta. Tämä lausunto on syntynyt tiedekuntien ja kirjaston kommenttien, yliopiston tutkimusneuvoston keskustelun sekä asiantuntijavalmistelun lopputuloksena. Turun yliopisto on lisäksi rohkaissut tutkijoitaan kommentoimaan luonnosta suoraan.

Turun yliopisto on edistänyt avointa tiedettä tutkimuksen eri osa-alueilla jo vuosia, mutta todennut, että edistämiseksi tarvitaan suuria rakenteellisia muutoksia. Vaikka ratkaisumalleja voidaan löytää, muutosta on vaikea saada aikaan nopealla aikataululla. Polkuriippuvuudet, erilaisten tieteenalojen käytänteiden ja niistä juontuvien ratkaisujen moninaisuus sekä tutkijan ja tutkimusryhmien oman arjen ja järjestelmätason mittakaavan välinen kuilu vaikeuttavat avoimuuden edistämistä. Tieteen avoimuuden edistäminen vaatii systeemistä muutosta, joka väistämättä vaatii puolestaan oman aikansa.

Paitsi tutkimuksen ja tutkijoiden myös yhteiskunnan ja yhteisen edun näkökulmasta tutkimuksen tulosten ja tuotosten saavutettavuutta sekä koko tutkimusprosessin avaamista ja läpinäkyvyyttä tulee edistää hallitusti ja oikeudenmukaisesti tieteenalojen erot huomioon ottaen. Tavoitteet tulee asettaa kestävästi pitkälle aikavälille siten, että tutkijat, tutkimusryhmät ja tutkimusjohtajat sekä edelleen tutkimusorganisaatiot voivat niihin turvallisesti sitoutua.

Avoin saavutettavuus mahdollistaa tutkimuksen tulosten ja tuotosten nopeamman jakamisen ja uudelleen hyödyntämisen kautta toteutuvan tutkimuksen ja tieteen edistymisen ja edistämisen, parantaa tutkimuksen laatua ja lisää tasa-arvoa globaalisti ja lokaalisti. Turun yliopisto katsoo, että tieteen avoimuudessa olisi kuitenkin avoimuuden laadun näkökulmasta korostettava enemmän erillisten avointen käytänteiden kokoelman (es. avoin julkaiseminen, tutkimusaineistojen avaaminen, avoin lähdekoodi) sijaan koko tutkimusprosessin strategisen avaamisen tärkeyttä ja avoimuuden resurssitehokkuutta tutkijan näkökulmasta. Vasta näin voidaan varmistaa, että tutkimuksen tulokset ovat aidosti toisten tutkijoiden todennettavissa ja tutkimuksen tuotokset aidosti muiden hyödynnettävissä. Samalla voidaan lisätä luottamusta tieteeseen ja esimerkiksi tutkitun tiedon merkitystä päätöksenteossa.

Tieteen ja tutkimuksen avoimuuteen kannustavat myös useat tutkimuksen rahoittajat, joiden julkilausumiin strategialuonnoksessakin viitataan. Tutkimusrahoittajien kollektiivinen ja disruptiivinen toiminta edesauttaa tutkimuskulttuurin muutosta ja erityisesti avoimen julkaisemisen ja tutkimusaineistojen avaamisen käytäntöjen juurruttamista.

Pyrkimys kohti julkisin varoin tuotetun tieteellisen julkaisemisen välitöntä avoimuutta on yleisesti ottaen kannatettava tavoite. Julkaisupolitiikassaan Turun yliopisto on jo vuonna 2016 sitoutunut edistämään avointa tieteellistä julkaisemista erityisesti ns. kultaisen ja vihreän tien mukaisesti. Avoimempaan julkaisemisen

25.2.2019

toimintakulttuuriin siirtyminen on kuitenkin maailmanlaajuisesti ollut hidasta. Kansallinen avoimen tieteellisen julkaisemisen strategia olisi oikealla tavalla linjattuna ja toteutettuna tervetullut aloite muutoksen vauhdittamiseksi ja esimerkiksi kustantajien kanssa käytävien sopimusneuvottelujen tukemiseksi. Kansallisella strategialla voidaan parhaimmillaan edistää tutkimuksen tulosten ja tuotosten saavutettavuutta, vähentää tieteellisen julkaisemisen korkeita kustannuksia ja muuttaa nykyistä julkaisemisen järjestelmää. Kestävä tieteellinen julkaisemisjärjestelmä saattaa tarvita toteutuakseen ainakin osittain säänneltyjä markkinoita.

Keskeisiä sidosryhmiä osallistavan valmistelutyön keinoin voidaan luoda strateginen kokonaisuus toimenpideohjelmiseen, joka tukee tutkijoiden ja tutkimusorganisaatioiden sekä muiden tutkimuksen toimijoiden sitoutumista strategiassa esitettyjen tavoitteiden toteutumiseen. Jotta kaikki uudet tieteelliset julkaisut voivat tulla välittömästi avoimiksi julkaisuhetkellä, on kansallisen strategian tarjottava nyt esitettyä realistisempi, rakenteelliset esteet huomioon ottava ja kautta linjan selkeämmin määritelty perusta tulevalle toimenpideohjelmalle.

Strategialuonnoksesta puuttuu lisäksi kokonaan tavoitteiden toteutumisen seuranta ja tutkijoiden, tutkimusorganisaatioiden sekä muiden tutkimuksen toimijoiden antamaa jatkuvaa palautetta koskeva osio. On kuitenkin selvää, että strategia vaatii menestyäkseen seuranta ja palautetta tieteellisen julkaisemisen avoimuuden ja julkaisemisjärjestelmän kestävyys arvioimiseksi pidemmällä aikavälillä. **Jatkuva arviointi on välttämätöntä, jotta strategia voi olla tutkijoiden ja tutkimusryhmien, joiden puolesta se nähtävästi pyrkii toimimaan, näkökulmasta relevantti ja vastuullinen.**

Seuraavaksi on kommentoitu pyydetyin jaotteluin strategialuonnosta tarkemmin. Tavoitteena on viime kädessä luoda perustaa menestyksekkäämmälle strategiaprosessille.

1. Kommentit Avoimen tieteellisen julkaisemisen kansallisen strategian johdannon osalta

Johdannossa päämääränä mainitaan, että kaikki uudet tieteelliset julkaisut tulevat välittömästi avoimiksi julkaisuhetkellä. Avoimuudella tarkoitetaan tässä yhteydessä sitä, että tieteellinen julkaisu on avoin kaikille mahdollisille lukijoille avoimessa internetissä ilman saatavuuteen tai lukemiseen liittyvää maksua tai ns. embargoa. Laaja avoimuuden määritelmä on siinä mielessä hyvä lähtökohta, että strategialinjauksissa ilmeisesti sallitaan erilaisia avoimen julkaisemisen malleja, joskaan luonnoksesta ei tarkemmin selviä mitä nämä hyväksytyt mallit ovat.

Etenkin tutkijat ja tutkimusryhmät tarvitsevat tarkan kuvan siitä, millainen tieteellinen julkaiseminen on ja ei ole strategian linjausten mukaisesti hyväksyttävää avointa julkaisemista. Selkeyden näkökulmasta avoimen tieteellisen julkaisemisen määritelmää on avattava tarkemmin ja se on mielellään suhteutettava erilaisiin Open Access -malleihin (es. Golden OA, Green OA, Hybrid OA, Diamond OA, Platinum OA). Niin ikään rinnakkaistallentamista koskevat linjaukset on kirjattava tarkasti tähän samaiseen määritelmään. Luonnoksessa jo keskeinen päämäärä jää nyt tavoitteena hyvin epämääräiseksi. Strategian päämäärän, periaatteiden ja tavoitteiden tulee kautta linjan olla luettavia ennen kaikkea tutkijalle siten, että turhaa epäselvyyttä tulkinnasta ei jää.

Johdannossa mainitaan, että avoimuus on yksi tieteen ja tutkimuksen perusarvoista ja että strategia on luotu palvelemaan tutkimuksen perustavoitteita. Ei kuitenkaan selviä, mitkä ovat tutkimuksen perustavoitteet, joita avoimuudella voidaan tukea ja edistää. Avoimuuden tavoittelemisen laajempi yhteys ja hyöty on ilmaistava strategiassa selkeämmin, jotta yksittäinen tutkija voi ymmärtää avoimen tieteellisen julkaisemisen merkityksen sekä yhteiskunnallisesti että tieteen ja tutkimuksen mutta myös hänen itsensä kannalta. Vaikuttaa siltä, että strategialuonnoksessa on lähdetty ennenaikaisesta perusolettamuksesta, jonka mukaan hyödyt ovat kaikkien tunnistamat ja tunnustamat. Tosiasiassa tilanne ei kuitenkaan ole vielä tämä.

Strategialuonnoksessa toistuu käsite tutkimusyhteisö, jonka merkitys ei strategian kontekstissa ole yksiselitteinen. Esimerkiksi "suomalainen tutkimusyhteisö" esiintyy strategiassa yksimielisenä kokonaisuutena, jolla on yhteinen näkemys. On epäselvää, mitä termiin sisällytetään; tekstistä voi päätellä tutkimusyhteisön ehkä tarkoittavan paitsi tutkijoita myös tutkimusta monin eri tavoin tukevia tahoja Suomessa.

25.2.2019

Yhteinen näkemys tieteellisen julkaisemisen avoimuuden tavoiteltavasta suunnasta on niin ikään kyseenalainen ilmaisu: on erittäin hyvin tiedossa, että yhteistä näkemystä ei tällä hetkellä ole ja tutkijoilla on kovin erilaisia näkemyksiä tieteellisen julkaisemisen avoimuuden tavoiteltavasta suunnasta. Yhteinen näkemys voi pidemmällä aikavälillä olla todella yhteinen, mutta esitetyn aikataulun suhteen yhteistä näkemystä ei rehellisesti voida katsoa olevan.

Johdannon alussa mainitaan, että *tieteen tason nostamiseksi ja tieteen yhteiskunnallisen vaikuttavuuden lisäämiseksi*, on tärkeää, että "tutkimusyhteisö toimii tehokkaasti välittömän avoimuuden saavuttamiseksi mahdollisimman pian". Vaikka strategian tavoitteet ovat hyvin tärkeitä ja kannatettavia, ei tieteen avoimuutta tule edistää hallitsemattomasti. Avoimen tieteen edistämistä ohjaava yhteisen edun tavoite tuskin toteutuu, ellei samalla oteta huomioon eri alojen tutkijoiden ja tutkimusryhmien etua ja näkökulmia. Tutkimusorganisaatioiden tehtävänä on pitää huolta tutkijoistaan, tutkimusryhmistään ja heidän tutkimusedellytyksistään (esim. kansainvälinen yhteistyö) eikä tutkimusorganisaatioiden sitoutuminen strategian tavoitteisiin voi vastuullisesti toteutua ilman että samalla varmistetaan eri alojen tutkijoiden ja tutkimusryhmien mahdollisuus sitoutua näihin samaisiin tavoitteisiin.

On lisäksi todettava, että Suomessa tieteen taso on tuoreimman Suomen Akatemian Tieteen tila 2018 -katsauksen mukaan noussut ja yhteiskunnalliseen vaikuttavuuteen kiinnitetään yhä enemmän huomiota ja sitä myös arvostetaan tutkijoita arvioitaessa. Katsauksessa suositetaan myös avoimen tieteen uusien käytäntöjen edistämistä vahvasti, mutta todetaan samalla, että ihmiset tekevät tieteen ja että vetovoimaisia toimintaympäristöjä tarvitaan korkeatasoisten tutkijoiden houkuttelemiseksi. Välittömän avoimuuden saavuttamisen *mahdollisimman pian* ei pidä tarkoittaa hutiloitua strategiaprosessia, jonka lopputulemaan tutkijat, tutkimusryhmät ja tutkimusorganisaatiot eivät voi sitoutua.

"Avoimuuden kehittyminen on myös tiukasti linkittynyt tutkimuksen laajempaan murrokseen, jossa muuttuvat rahoituksen rakenteet, julkaisutoimijoiden roolit ja tutkijoiden meritoitumisen tavat. Avoimen julkaisemisen strategiset periaatteet ja tavoitteet tulee siten sitoa tähän laajempaan tutkimustyön murrokseen."

Edelliset kaksi lausetta ovat sisällöllisesti erittäin tärkeitä, mutta kielellisesti erittäin epäselviä. Onko kyse tutkimuksen ja tutkimustyön murroksesta, joka aiheuttaa tutkimusta tukevien rakenteiden murroksen? Rahoituksen rakenteet, julkaisutoimijoiden roolit ja tutkijoiden meritoituminen ovat äärimmäisen tärkeitä tutkimustoimintaa ohjaavia ja toivottavasti myös edistäviä tekijöitä, mutta ovatko ne sama asia kuin tutkimus ja tutkimustyö? Kahdessa peräkkäisessä lauseessa sanotaan myös tavallaan sama asia kahteen kertaan: jos avoimuuden kehittyminen on linkittynyt tutkimuksen murrokseen, on selvää, että strategiset periaatteet ja tavoitteet tulee linkittää tähän murrokseen.

Edelleen, miten tämä kohta suhteutuu korkeakoulujen perusrahoitukseen ja rahoitusmalleihin? Vaikka julkaisutoiminnan avoimuus vaikuttaa jatkossa jossain määrin perusrahoitukseen, korostaa malli edelleen JUFO-luokiteltuja julkaisuja yli avoimuuden ja muiden tutkimuksen tuotosten.

Tämä sisällöllisesti tärkeä mutta kielellisesti epäselvä osio tulee ilmaista selkeämmin ja yksiselitteisemmin.

Johdannossa todetaan lisäksi, että erilaiset kansainväliset linjaukset "antavat kansainvälisen kehityksen suunnan". Onko tässä tarkoitus sanoa, että on vain yksi suunta? Vai olisiko "antavat suuntaa kansainväliselle kehitykselle" parempi muotoilu? Strategian johdannossa mainitaan myös, että "strategian myötä Suomessa sijaitsevat keskeiset tieteelliset tutkimusorganisaatiot sitoutuvat eurooppalaiseen tieteen avoimuuden edistämiseen ja haluavat olla etujoukoissa avoimuuden saavuttamiseksi". On vähintäänkin epäselvää, miten tutkimusorganisaatiot voivat sitoutua strategialuonnoksessa esitettyihin tavoitteisiin, koska luonnoksessa periaatteet ja tavoitteet ovat liian epämääräisiä. Ei liene realistista myöskään olettaa, että Suomessa "tutkimusyhteisö" voisi saavuttaa tehokkaasti välitöntä avoimuutta. Strategiatyössä on näkyvästi tunnustettava, että Eurooppa tuskin yksin kykenee muuttamaan tieteellisen julkaisemisen järjestelmää ja että muiden maiden, kuten Kiinan ja Yhdysvaltojen, sitoutuminen

25.2.2019

avoimen tieteellisen julkaisemisen edistämiseen on keskeistä ja siksi avoimuutta tulisikin edistää yhteisenä rintamana (Euroopan osuus tutkimuksen tuotoksista on alle 10%).

On myös todettava, että ei ole lainkaan selvää, että kaikki tutkimusorganisaatiot edes voisivat halutessaan olla etujoukoissa avoimuuden saavuttamiseksi, mikäli/kun yliopistojen perusrahoitusta jaetaan jatkossakin Julkaisufoorumi-luokitukseen perustuvien indikaattorein samalla kun kustantajien siirtyminen uusiin, linjausten mukaisiin julkaisemisen malleihin ottaa väistämättä oman aikansa. Lisäksi voidaan kysyä, mikä on tämän etujoukoissa olemisen lisäarvo Suomen kokoiselle maalle siihen nähden, että kuljettaisiin yhteisessä rintamassa tai maltillisemmin joukkojen kärjessä.

Tutkimusorganisaatioiden näkökulmasta on lisäksi selkiytettävä viimeistään toimenpideohjelmassa mm. seuraavat seikat: mitä tutkimusorganisaatioiden sitoutuminen käytännössä tarkoittaa, mitä sitoutuminen merkitsee (velvoitteet ja sanktiot) ja mihin täsmälleen ottaen sitoudutaan ja kuinka pitkäksi ajaksi.

"Tutkijan tehtävä on tehdä laadullisesti parasta mahdollista tutkimusta. Tutkimusyhteisön tulee siten taata kannustimet ja rakenteet avoimelle julkaisemiselle tavalla, joka tukee tutkijan työtä." Strategian kohdalla tämä on hyvin keskeinen kohta: miten kannustimet ja rakenteet saadaan sellaisiksi, että laadullisesti paras mahdollinen tutkimus julkaistaan avoimesti? Ilmeisesti konkreettisia keinoja on tarkoitus nostaa esiin toimenpiteissä.

Lisäksi luonnoksessa mainitaan, että tutkijoiden huoli "laadukkaiden avoimien julkaisujen puuttumisesta sekä aikataulujen epärealistisuudesta on aito" ja että huoli on huomioitu strategiatyössä. Ei kuitenkaan käy lainkaan ilmi, miten tämä on huomioitu etenkin, kun ottaa huomioon strategialuonnokseen kirjatun aikataulun ja maininnan toimimisesta "mahdollisimman pian". Lisäksi sanan "julkaisujen" tulisi ilmeisesti olla "julkaisukanavien".

Avoimen tieteellisen julkaisemisen kansallisen strategian tulisi rakentaa institutionaalista luottamusta selkeillä tavoitteilla ja toimenpiteillä ja näin vahvistaa tutkijoiden ja tutkimusryhmien halua osallistua ja muuttaa tieteen ja tieteellisen julkaisemisen tulevaisuutta. Avaintekijöitä menestyksessä ovat paitsi tutkimusorganisaatiot myös esimerkiksi tutkimuksen vastuulliset johtajat. Tutkimuskulttuurin muutosta voidaan rohkaista ja kannustaa sekä fasilitoida tutkimuksen edellytysten tasolla, mutta viime kädessä muutos nousee todennäköisimmin tutkijoiden ja tutkimusryhmien nykyisiä käytänteitä muovaamalla ja laventamalla sekä arvostamalla omalla alallaan ja omassa yhteisössään tutkimuksen avoimuutta tutkimuksen eri vaiheissa. Paras käytännön tason muutoksen toteuttamiseen liittyvä tieto, jota vaaditaan tutkimuksen laajempaan murrokseen, on tutkijoilla ja tutkimusryhmillä, ei tutkimusorganisaatioiden johdolla tai kansallisen tason ohjaavilla tahoilla.

Luottamuksen ja osallisuutta tukevan avoimuuden edistämisen ympäristön rakentaminen tarkoittaa tämän strategialuonnoksen kohdalla sitä, että johdannossa tulisi kuvata realistisemmin avoimen tieteellisen julkaisemisen edistämisen taustalla vaikuttavat ja strategian tavoitteiden saavuttamisen kannalta haasteelliset rakenteelliset ongelmat. Vaarana on, että luonnos jää vain julistuksenomaiseksi irralliseksi dokumentiksi, mikäli näitä tekijöitä ei nosteta realistisesti esiin ja tehdä näkyväksi ja tunnusteta avoimesti.

Kautta linjan strategialuonnos jää vielä kovin yleiselle tasolle ja se on (ilmeisesti kiireellisyydestä) johtuen kielellisesti viimeistelemätön ja paikoin käsitteiltään ja ilmaisuiltaan epäselvä (mm. yhteisrahoitteinen malli, uudet ja uudentyypiset julkaisukanavat, tiedejulkaisemisen korkeat laatukriteerit). Alaviitteitä on melko runsaasti ja lukija jää miettimään niiden tarkoitusta. Viitteiden käyttö antaa kenties tahattomasti kuvan, että tarvitaan muita auktoriteetteja tukemaan ilmaistua "suomalaisen tutkimusyhteisön" "yhteistä näkemystä" ja tahtotilaa. Jos viitteet todella ovat tarpeellisia ja ne halutaan jättää strategiaan, olisi ne hyvä sijoittaa asiakirjan loppuun.

25.2.2019

2. Kommentit Avoimen tieteellisen julkaisemisen kansallisen strategian periaatteiden osalta

Strategialuonnoksessa esitetyt periaatteet ovat yleisesti ottaen kannatettavia pidemmällä aikavälillä, mutta niitä lienee vaikea toteuttaa merkittävien ei-avoimesti toimivien kaupallisten kustantajien dominoidessa tieteellistä julkaisumarkkinaa useilla aloilla, ja korkeakoulujen julkisen rahoituksen palkitessa pääosin JUFO-luokitelluista, ei-avoimista julkaisuista.

Strateginen periaate 1: Avoimeen julkaisemiseen siirtyminen ei pysyvästi kasvata julkaisujen saatavuuden kokonaiskustannuksia. Kokonaiskustannukset saavat kasvaa vain, jos uudet ja uudentyypiset julkaisukanavat tuottavat merkittävää lisäarvoa.

Ensimmäisen strategisen periaatteen kohdalla on epäselvää, mistä kokonaiskustannusten katsotaan muodostuvan. Alaviitteessä todetaan kustannukset "muun muassa" -merkityksessä ja vain viitataan muiden tahojen tuottamiin asiakirjoihin. Julkaisemisen kustannusten täytyy olla niin läpinäkyviä, ettei avoimuuden kustannuksia voida piilottaa hinnannousuihin.

Ensimmäisessä periaatteessa todetaan lisäksi, että siirtyminen avoimeen julkaisemiseen ei pysyvästi kasvata kustannuksia. Hyväksymmekö siis sen, että kustannukset saavat tilapäisesti kasvaa?

Periaatteiden 1 ja 2 kohdalla on kaiken kaikkiaan huomioitava, että saatavuuden kokonaiskustannukset ja kokonaishintojen läpinäkyvyys ja julkisuus riippuvat ensisijaisesti niistä (markkina)toimijoista, jotka osaltaan vastaavat avoimien julkaisukanavien ylläpidosta ja toissijaisesti siitä nykyisestä ja tulevasta sääntelystä, jota niihin sovelletaan. Jää epäselväksi, miten nämä periaatteet tällöin voisivat toteutua käytännössä. Näiltä osin esimerkiksi Suomen mahdollisuudet määrittää pääosin Suomen rajojen ulkopuolella toimivien kansainvälisten kustantajien omaksumia hinnoittelu- ja läpinäkyvyyskäytänteitä ovat melko vaatimattomat. Ratkaisu edellyttää laajaa kansainvälistä koordinoitua ja yhteistyötä.

Periaatteessa mainitaan myös uudet ja uudentyypiset julkaisukanavat. Mihin tarkalleen ottaen tässä viitataan ja minkä ajatellaan olevan näiden kanavien tuottama lisäarvo? Nämä tulisi avata.

Strategian kaksi ensimmäistä periaatetta voisi yhdistää yhdeksi periaatteeksi. Näin taloudelliset periaatteet eivät korostuisi liikaa periaatteissa. Periaatteessa 4 on vuorostaan kaksi hyvin erilaista periaatetta (yksittäisen tutkijan arviointi sekä tutkimusyhteisön suhtautuminen avoimeen julkaisemiseen). Niiden erottamista toisistaan kahdeksi erilliseksi periaatteeksi voisi harkita.

Periaatteista puuttuu eettisyyden korostaminen. Tutkimuseettinen periaate voisi olla oma strateginen periaatteensa.

Strateginen periaate 2: Tieteellisten julkaisukanavien ja julkaisujen kokonaishinnat ovat läpinäkyviä ja julkisia; tutkimusyhteisön toimijat jakavat hintatiedot toisilleen.

Ks. edellisen kohdan kommentit.

Lisäksi, jos hinnat ovat läpinäkyviä ja julkisia, tarvitseeko tutkimusyhteisön toimijoiden jakaa niitä toisilleen? Ja jos tarvitsee, miksi vain toisilleen?

25.2.2019

Strateginen periaate 3: Tiedejulkaisemisen korkeita laatukriteereitä sovelletaan myös avoimiin julkaisuihin.

Kolmannen periaatteen osalta jää epäselväksi, mitä tarkoitetaan tiedejulkaisemisen korkeilla laatukriteereillä ja miten näiden soveltaminen käytännössä toteutuu ja varmistetaan ja kuka kriteereitä soveltaa ja mihin. Toisaalta taas koko periaate on yhtäältä itsestäänselvyys: kukaan tuskin väittäisi tai toivoisi päinvastaista. Edelleen jää epäselväksi, mitä kirjattu periaate tarkoittaa, jos jollakin tieteenalalla ei juuri ole korkeatasoisia avoimia julkaisualustoja? Miten siirtymä, joka voi olla varsin pitkä ja epävarma, nykyisestä julkaisumallista avoimeen tapahtuu periaatteen mukaisesti erityisesti tällaisilla aloilla, ennen kuin on tosiasiasa riittävästi korkeat laatukriteerit täyttäviä avoimia julkaisukanavia? Tämä muna-kana -ongelma vaikuttaa paitsi periaatteen toteutumiskelpoisuuteen, myös tavoitteiden aikatauluun. Vaikuttaakin siltä, että luonnoksessa ei ole riittävästi otettu huomioon tieteenalakohtaisia eroja julkaisemiskäytännöissä ja avointen julkaisukanavien määrässä ja laadussa sekä uusien, laadukkaiden julkaisemisen kanavien syntyminen edesauttamista ja tähän vaadittua aikaa.

Strategiassa tulisi sekä tämän strategisen periaatteen 3 osalta että strategiseen tavoitteeseen 3 liittyen avata tarkemmin sitä, miten uusien, tutkimuksen laatua vertaisarvioinnin keinoin takaavien avoimen julkaisemisen kanavien syntymistä ja kehittämistä edesautetaan. Toistaiseksi paras, joskaan ei ongelmaton, tutkimuksen laadun varmistuksen käytäntö on tieteellinen vertaisarviointi ja myös uusien avoimen julkaisemisen kanavien osalta tulee varmistaa, että näissäkkin kanavissa laadun varmistuksen käytännöt on otettu huomioon ja että niitä noudatetaan ja että tutkimuksen laatua voidaan näiden uusien julkaisemisen kanavien kautta parantaa. Uusien julkaisemisen kanavien ja käytäntöjen luominen ja innovatiivisuus on positiivinen lähtökohta ja uusia kanavia ja käytäntöjä voidaan luoda, mutta kestää esitettyä aikataulua kauemmin ennen kuin uusista kanavista ja käytännöistä voidaan tehdä riittäviä nimenomaan tutkimuksen laadun varmistamisen näkökulmasta.

Periaate 3 pitäisikin ehdottomasti avata ja konkretisoida paremmin.

Strateginen periaate 4: Välittömän avoimuuden tavoitteiden saavuttaminen otetaan huomioon tutkijan arvioinnissa. Tutkimusyhteisö kannustaa tutkijoita avoimeen julkaisemiseen sekä tutkimustiedon saatavuuden edistämiseen esimerkiksi tiedeviestinnän keinoin.

Neljäs strateginen periaate herättää huolen tutkijoiden tieteellisen pätevyyden arvioinnista ja tutkijoiden oikeusturvasta. Mistä arvioinnista tässä on kyse? Suoriutumisen arvioinnista tutkijan tehtävässä, tieteellisen pätevyyden arvioinnista tehtävien hauissa ja/tai rahoitushauissa vai jostain muusta?

Koko tiedekenttää koskeva tavoite muunnetaan tässä melko varomattomasti yksittäisiä tutkijoita koskevaksi tavoitteeksi. Tutkijan arviointiin liittyy paljon hyvin monimutkaisia tekijöitä, joita ei epämääräisessä ilmaisussa nyt oteta huomioon. Tutkijoita voidaan ja jo kannustetaankin avoimeen julkaisemiseen eri tavoin, mutta arviointijärjestelmän muuttaminen vaatii asenteellisia muutoksia koko kansainväliseltä tutkijayhteisöltä (tutkijat, tutkimuksen johtajat ja arvioitsijat, toimituskunnat ja editorit). Yksittäistä tutkijaa ja tutkijan urakehitystä ei tule asettaa ristiriitaiseen tilanteeseen kansallisilla linjauksilla: avoimuuteen tähtäävät toimenpiteet eivät saa tuoda mukanaan rajoitteita tai kannustimia, jotka ovat ristiriidassa tutkimuksellisten intressien kanssa.

Periaatteen yhteydessä puhutaan myös pehmeämmin tutkimusyhteisön kannustuksesta avoimuuteen ja tiedeviestinnästä. Miten välittömän avoimuuden tavoitteet suhteutuvat esimerkiksi tutkijan julkaisujen JUFO-luokitukseen ja kansainväliseen vaikuttavuuteen? Miten tulisi arvioida tutkimustehtävien kansainvälisiä hakijoita tai miten pitäisi suhtautua kansainvälisten arvioitsijoiden arvostuksiin, joissa ei painotu avoin julkaiseminen? Onko toimiminen ei-avoimen tieteellisen

25.2.2019

julkaisun toimituskunnassa, arvioitsijana tai päätoimittajana välittömän avoimuuden tavoitteen vastaista ja siten dismeritoivaa? Tuleeko tiedeviestinnästä osa arviointia ja millä tavoin?

Tutkijan tieteellisen pätevyyden arvioinnissa julkaisualustojen avoimuuteen perustuva kriteeri mahdollistaa tieteellisen tason muodostumisen toissijaiseksi kriteeriksi erityisesti aloilla, joilla avoimia julkaisukanavia on vähän tai niitä on ollut vasta vähän aikaa. Esimerkiksi tutkijan tarkempi tutkimusaihe saattaa ratkaista sen, onko (korkeatasoisia tai ylipäänsä) avoimia julkaisukanavia olemassa tutkijan tulosten julkaisemiseksi. Tällöin varsin kategorisesti ilmaistu yksittäisten tutkijoiden arviointia koskeva periaate voi muodostua tutkijoiden oikeusturvan kannalta ongelmalliseksi ja tieteen ideaalien vastaiseksi.

Tutkijat tarvitsevat selkeyttä siitä, miten heidän toimintaansa jatkossa arvioidaan ja kuka tätä arviointia tekee ja miten. Niin ikään tutkimusorganisaatiot tarvitsevat selvyttä siihen, mikä on tämän strategian mahdollinen ja tavoiteltu vaikutus esimerkiksi tutkijarekrytoinneissa ja tutkijan uralla etenemisessä. DORA-julistukseen viittaaminen luonnoksen alussa ei yksistään riitä. Strategiakokonaisuuden tulee tarjota käytännön tukea tutkimusorganisaatioille ja tutkijoille, tutkimusryhmille sekä tutkimuksen johtajille.

Neljännän periaatteen kohdalla jää lisäksi epäselväksi, miten kohta suhteutuu tutkimusorganisaatiotason kannustimiin ja laajemmin tutkimuksen arviointiin. Miten vastaava muutos huomioidaan korkeakoulujen tutkimuksen arvioinnissa ja perusrahoituksen ansaintalogiikassa? Onko samalla kyse mahdollisesta siirtymästä REF-tyyppiseen arviointiin, jossa julkaisujen avoimuus on ehto sille, julkaisut huomioidaan arvioinnissa? Periaate herättää paljon kysymyksiä myös organisaatiotason näkökulmasta: vaikka tutkijaa ei tule arvioida organisaatiotason mittareiden valossa, on tutkijoita voitava kannustaa muuttunein arvostuksin myös organisaatiotasolla. Tutkimusorganisaatio ei ole irrallinen tutkijoistaan ja tutkimusryhmistään eikä esimerkiksi yliopistojen rahoitusmalli voi olla ristiriidassa tutkijan arvioinnin kanssa.

3. Kommentit Avoimen tieteellisen julkaisemisen kansallisen strategian tavoitteiden osalta

Kaiken kaikkiaan strategialuonnoksessa mainittuja tavoitteita vaivaa sama merkittävien taustaongelmien välttely, joka on ominaista koko luonnokselle. Esimerkiksi avoimen julkaisemisen aikataulun ja avointen lisenssien määrittelyn osalta lienee selvää, että vuodesta 2017 vuoteen 2022 ei voi tapahtua nyt toivottua hyppäystä 100% avoimeen julkaisemiseen, mikäli strategia ei koske ainoastaan kotimaisia julkaisuja. On ristiriitaista ja harhaanjohtavaa puhua kotimaisista artikkelijulkaisuista ja niiden avoimuuden asteesta johdannossa, mikäli koko strategia koskee kaikkia julkaisuja eli myös kansainvälisiä artikkelijulkaisuja.

Tavoitteet vaikuttavat näin epärealistisilta ainakin useilla tieteenaloilla. Tavoitteiden taustalta ei löydy myöskään mitään sellaista uutta ajatusta tai tointa, joka voisi tällaisten tavoitteiden toteutumiseen johtaa. Tämä selviää hyvin myös kolmannelta ja neljännestä strategisesta tavoitteesta, joiden mukaan yhteisiä toimintamalleja ja julkaisumalleja visioidaan vasta tulevaisuudessa kehitettäväksi tutkimusorganisaatioiden ja rahoittajien yhteistyössä sekä tutkimusyhteisöjen piirissä.

Toimenpideohjelmatyökään ei voi alkaa ennen kuin hyväksyty strategia muodostaa sille riittävän pohjan. Toisaalta aikataulujen tarkempi arviointi on mahdollista vasta sitten, kun toimenpideohjelman sisältö on määrittynyt riittävällä tarkkuudella.

Strateginen tavoite 1: Viimeistään vuonna 2022 kaikki uudet tieteelliset julkaisut ovat välittömästi avoimia.

Tarkoitetaanko ensimmäisessä strategisessa tavoitteessa kaikkia suomalaisten tutkijoiden julkaisuja vai suomalaisissa tutkimusorganisaatioissa työskentelevien julkaisuja vai julkaisuja suomalaisissa

25.2.2019

tiedelehdissä vai myös kaikkia uusia kansainvälisiä julkaisuja, joissa on suomalainen tekijä? Entä kansainväliset yhteisjulkaisut? Ja koskeeko tämä strateginen tavoite 1 monografioita ja kokoomateoksia vai ei? Johdannossa todetaan seuraavasti: "...strategisesti tärkeää on myös monografioiden sekä tutkimusdatan avoimuuden takaaminen. Tätä työtä edistetään omina kokonaisuuksinaan." Jää kuitenkin epäselväksi, edistetäänkö myös monografioiden avoimuutta tämän saman tavoitteen mukaisesti, mutta omana kokonaisuutenaan, vai täysin erillään kyseessä olevasta avoimen tieteellisen julkaisemisen strategiasta ja sen tavoitteesta. Strategiassa pitäisi tehdä selvemmäksi, mikä kaikki siinä koskee monografioita ja kokoomateoksia ja mikä lehtiartikkeleita ja konferenssijulkaisuja.

Ensimmäinen strateginen tavoite ei vaikuta realistiselta kaikkien tieteenalojen kohdalla, mikäli kyse on tosiaan kaikista lehtiartikkeli- ja konferenssijulkaisuista, joita tiedeyhteisö Suomessa tuottaa. Useilla tieteenaloilla on vahvasti etabloituneet meritoitumiskäytännöt ja ne lehdet, joissa pitää julkaista, ovat maksumuurin takana. Toisin sanoen, onko realistista ajatella, että kansainväliset kustantajat ovat viimeistään vuonna 2022 muuttaneet (liike)toimintamallejaan siten, että kaikilla aloilla laadukas välitön avoimuus on ylipäänsä mahdollista ja että samalla avoimen julkaisemisen kokonaiskustannukset eivät ole kasvaneet (Strateginen periaate 1)? Myöskään monografioiden kohdalla näköpiirissä ei ole lähitulevaisuudessa mitään ratkaisuja siihen, miten monografioiden avoin julkaiseminen tulisi mahdolliseksi laadukkailla (JuFo 2 ja 3) kustantajilla. Vaarana on, että avoimen tieteellisen julkaisemisen strategia kohtelee tieteenaloja eriarvoisesti, eikä ota huomioon monografioiden ja kokoomateosten merkitystä monilla ihmistieteiden aloilla.

Ensimmäisen strategisen tavoitteen kohdalla kyseessä on ylipäänsä iso muutos, aikaraja tuntuu siksi epärealistiselta.

Strateginen tavoite 2: Viimeistään vuonna 2022 100 %-lle uusista tieteellisistä julkaisuista määritellään avoimuuden takaava lisenssi, esimerkiksi CC-BY-lisenssi.

Toisen strategisen tavoitteen kohdalla on äärimmäisen tärkeää, että CC-BY on kansainvälisesti yhtenäinen linjaus ja käytäntö, jotta suomalaisten tutkimusorganisaatioiden tutkijoita ja tutkimusryhmiä ei saateta huonompaan asemaan kansainvälisen tutkimuksen ja kansainvälisen yhteistyön näkökulmasta.

Strateginen tavoite 3: Tutkimusorganisaatiot ja rahoittajat luovat yhteisen toimintamallin kehittämään uusia ja uudenlaisia julkaisukanavia ja tukemaan olemassa olevien muuntamista avoimiksi sekä niiden ylläpitämiselle kestävän avoimuuden ja saatavuuden takaamiseksi.

Kolmas strateginen tavoite aiheuttaa hämmennystä. Mihin rahoittajiin ja tutkimusorganisaatioihin tavoitteessa viitataan? Mitä tarkoitetaan toimintamallilla ja miten uusien julkaisukanavien syntymistä edesautetaan? Ei voida esimerkiksi ajatella, että suomalaiset tutkimusorganisaatiot ja rahoittajat kehittävät oman toimintamallin erillään ulkomaisten tutkimusorganisaatioiden, kansainvälisten kustantajien ja tutkimusrahoittajien toimista. Ylipäänsä yhteisen toimintamallin luominen ei voi toteutua ilman, että työhön osallistuvat tieteelliset kustantajat.

Avoimuus ei ole vain tutkimusyhteisön tahtotila, vaan kyse on syvään juurtuneista rakenteista ja julkaisutoiminnan käytännöistä, joissa kaupalliset ja julkiset toimijat hoitavat oman roolinsa eri tavoitteista käsin. Avoimuus vaatii koko tieteellisen julkaisemisjärjestelmän muutosta ja merkittäviä muutoksia esim. kustantajien liiketoimintamalleihin ja palvelutarjoaman räätälöintiin eri asiakaskonsortioille. Tarvitaan konkreettinen toimintastrategia sen suhteen, miten Suomi huolehtii kustantajasuhteista ja varmistaa viimeisimmän tutkimustiedon saatavuuden kaikille tutkijoilleen.

Turun yliopisto suhtautuu avoimen tieteelliseen julkaisemisen erittäin myönteisesti ja katsoo, että uusien laadukkaiden, vertaisarvioitujen julkaisemisen kanavien syntymistä ja innovatiivisuutta niiden luomisen suhteen tulee edesauttaa ja tukea. Avoimuus ei kuitenkaan saa mennä tieteellisen laadun ja sen varmistuksen edelle, kuten nyt esitetyn aikataulun suhteen olisi todennäköisimmin käymässä.

25.2.2019

Strateginen tavoite 4: Tutkimusyhteisö luo yhteisrahoitteisen julkaisumallin, joka mahdollistaa Suomessa julkaistavien tieteellisten artikkelien välittömän avoimuuden.

Miksi neljänneksi strategiseksi tavoitteeksi otetaan yhteisrahoitteinen malli? Onko tätä tavoitetta harkittu tarkkaan ja päästy luotettavasti siihen lopputulemaan, että yhteisrahoitteinen malli on parempi vaihtoehto kuin keskitetty rahoitus, johon valtio sitoutuu? Miten tähän lopputulokseen on päädytty?

Neljännen strategisen tavoitteen kohdalla on muistettava, että julkaisemisen rahoitusmalli ei voi perustua siihen, että yksittäiset organisaatiot, erityisesti tutkimusintensiiviset yliopistot, vastaavat julkaisemisen kustannuksista – ainakaan mikäli samalla ei muuteta nykyistä korkeakoulujen perusrahoituksen ansaintalogiikkaa.

4. Yleisiä kommentteja Avoimen tieteellisen julkaisemisen kansallisesta strategiasta

Strategialuonnos vaikuttaa liian kiireessä tehdyttä ja puutteellisesti valmistellulta. Kestävä ja vastuullinen strategia vaatii huolellista ja osallistavaa valmistelutyötä.

Strategialuonnos on erityisen ongelmallinen, koska siinä ei ole kyetty pureutumaan keskeisiin ongelma-kohtiin yleisesti saati tieteenalakohtaisesti ja koska relevantteja toimijoita ja toimintatapoja ei ole pystytty identifioimaan. Avointa tieteellistä julkaisemista tulisi strategiassa pohtia tarkemmin eri tutkimusalojen ja toimijoiden näkökulmista. Erilaiset lähestymistavat eri tutkimusaloilla edesauttavat strategian tavoitteiden toteutumista. Avoimen tieteellisen julkaisemisen tavat, jotka toimivat luonnontieteissä, teknillisissä tieteissä ja lääketieteissä, eivät välttämättä toimi yhteiskuntatieteellisillä ja humanistisilla aloilla.

Strategian aikataulua on perusteltua väljentää ja/tai porrastaa avoimuuden tavoitellun asteen suhteen. Vaikka strategiassa aikataulu on asetettu 2020 sijaan vuoteen 2022 ja vaikka suomalaisia tutkimusorganisaatioita koskevat kustantajasopimukset ilmeisesti päättyvätkin ennen ko. vuotta, on otettava huomioon, että tutkimus on pitkälti sisäänrakennetusti kansainvälistä ja myös useimmat suomalaisissa tutkimusorganisaatioissa toimivat tutkimusyhteisöt tekevät yhteistyötä kansainvälisesti ja julkaisevat kansainvälisten kustantajien julkaisufoorumeissa, joiden muuttamiseen pienen maan kansallisilla toimilla ei välttämättä ole lainkaan merkitystä.

Strategiasta tulisi myös käydä selkeästi ilmi, millä prosessilla ja keiden toimesta strategia toimenpideohjelmineen hyväksytään. Avoimen tieteen koordinaation ytimenä mainitaan kommentointipyyntöissä Avoimen tieteen kansallinen strategiaryhmä, mutta muutoin prosessi jää avoimeksi. Myös strategian toimeenpanon resursointi on mietittävä osana kokonaisuutta.

5. Ajatuksia toimenpideohjelman valmistelutyöhön

Kommentointipyyntöissä mainitaan, että Avoimen tieteen kansallinen strategiaryhmä on laatinut luonnoksen yhdessä julkaisemisen avoimuuden asiantuntijaryhmän kanssa. Avoimen tieteen verkkosivuilta ei kuitenkaan selviä, keitä tähän asiantuntijaryhmään puheenjohtajan lisäksi kuuluu ja miten eri tutkimusalojen edustus on ryhmässä varmistettu.

Avoimen tieteen kansallisen strategiaryhmän tulee rohkaista eri alojen tutkijoita ja tutkimusjohtajia osallistumaan valmisteluprosessiin ja varmistaa, että tutkimuksen eri alat ovat jatkossa riittävästi edustettuina. Keskeisten sidosryhmien osallistaminen on äärimmäisen tärkeää, mikäli halutaan tehdä strategiakokonaisuus, joka vaikuttaa avoimen tieteellisen julkaisemisen edistämiseen. Tutkijoiden osallistamisessa saatetaan tarvita jonkinlaista resursointia, koska strategiatyöhön osallistuminen vie aikaa.

Turun yliopisto on mielellään mukana suunnittelemassa strategialuonnoksen toimenpiteitä yhdessä tutkijoiden, tutkimusryhmien, muiden tutkimusorganisaatioiden sekä muiden toimijoiden kanssa. Edelleen, Turun yliopisto edistää tarmokkaasti yhteistyössä määriteltäviä toimenpiteitä omassa

25.2.2019

organisaatioissaan edistääkseen avoimen tieteellisen julkaisemisen kansallisten linjausten toteutumista käytännössä. Toimenpiteitä suunniteltaessa tulee ottaa huomioon tutkimusorganisaatioiden keskeinen rooli vuorovaikutteisessa toimeenpanossa.

Valmistelutyössä on jatkossa huomioitava myös se, että "tiedeyhteisö Suomessa" muodostuu eri tyyppisistä tutkimusyhteisöistä, jotka ovat usein kansainvälisiä ja joiden jäseninä on ulkomaalaisia ja suomen kieltä taitamattomia tutkijoita. Suomessa korkeakoulujen valtionohjauksen tavoitteena on edelleen korkeakoulujen kansainvälistyminen. Nykytilanteesta ja kansainvälistymisen tavoitteesta johtuen, myös tutkimusta koskevat linjaukset tulisi valmistella vähintäänkin kommentointivaiheessa paitsi suomen myös englannin kielellä.

Turun yliopisto jakaa kansallisen strategian luonnoksen vision avoimen tieteellisen julkaisemisen edistämisestä. Avoimen julkaisemisen kansallisen strategian laatiminen ja sen toimeenpano ovat erittäin kunnianhimoisia tehtäviä, joiden hoitaminen menestyksekkäästi vaatii kuitenkin käsitteellistä selkeyttä, huomion kiinnittämistä rakenteellisiin tekijöihin sekä tietoa ja ymmärrystä tutkimustulosten julkaisemisen tavoista ja merkityksistä eri tieteenaloilla.

Turun yliopisto katsoo, että strategian tavoitteiden toteutumisen ja tutkijoiden, tutkimusryhmien, tutkimusorganisaatioiden ja muiden tutkimuksen toimijoiden tavoitteisiin sitoutumisen kannalta luonnoksessa olevat merkittävät puutteet tukevat näkemystä siitä, että strategian valmistelutyö on aloitettava täysin alusta uudestaan; Ei ainoastaan riitä, että edellä kuvattuihin ongelmakohtiin pureudutaan riittävästi ja strategiaa konkretisoidaan vastaavilta osin, koska strategialuonnoksessa on vakavia, strategian perustavanlaatuisiin lähtökohtiin liittyviä epäselvyyksiä ja puutteellisuuksia.

Vasta uuden valmistelutyön ja uuden kommentointikierroksen jälkeen on perusteltua siirtää toimenpideohjelman valmisteluun, mikäli strategian valmisteluprosessia ei toteuteta yhtenä kokonaisuutena. Toimenpiteiden yhtäaikainen valmistelu saattaisi selkeyttää kokonaisuutta sen sijaan, että nyt esitetyt laajat yleisen tason epämääräiset visiot lunastetaan kenties vasta toimenpideohjelmassa. Strategiakokonaisuuden valmistelussa on jatkossa varmistuttava siitä, että hallinnon asiantuntijoiden lisäksi myös eri tieteenalat ovat edustettuina tutkijoiden toimesta avoimen julkaisemisen asiantuntijaryhmässä.

Kalle-Antti Suominen
Tutkimuksesta vastaava vararehtori

Erika Lilja
Tutkimusedellytysten kehittämisasiantuntija

Tiedoksi

Turun yliopiston tiedekuntien dekaanit